

ÜCRET, SEKTÖREL ÜCRET VE MÜHENDİS MAAŞI HESABI

Emre METİN

Elektrik Mühendisi
EMO Ankara Şubesi 22. Dönem Yayın Kurulu Üyesi
emre.metin@emo.org.tr

Türkiye ekonomisinde yıllar boyunca ekonomik büyümenin sağlanması birinci derecede ekonomik öneme sahip olmuştur. Ekonomik büyümenin yan etkisi olarak, artan gelirin eşitsizlik üzerine olumlu etkilerinin olacağına inanılmıştır. Fakat Türkiye ekonomisinde farklı zamanlarda, yüksek ekonomik büyüme dönemleri büyük ekonomik krizlerle sona ermiş ve bu dönemlerin kaçınılmaz olarak bazı dağıtımsal etkileri söz konusu olmuştur. İstikrarlı bir yüksek ekonomik büyümenin sağanamaması, Türkiye ekonomisindeki politik ve ekonomik istikrarsızlığın bir nedeni olarak gösterilmiştir.

Aslında Türkiye ekonomisinde 1940'lı yıllardan itibaren hükümetlerde yer alan farklı politik görüşlere sahip politikacıların ortak amacı yüksek ekonomik büyümenin sağlanması olmuştur. 1940'lardan 2000'lere gelindiğinde biri ekonomik diğeri politik olmak üzere değişmeyen iki hedef söz konusudur. Bu hedefler yüksek ekonomik büyüme ve politik istikrarın sağlanmasıdır. Açıkçası, hiç bir zaman gelirin adil dağıtılması açık bir ekonomik hedef olarak ortaya konmamıştır. Genellikle gelir dağılımının yüksek ekonomik büyümenin sağlanması ile düzeleceğine dair varsayımlarda bulunulmuştur. Dünya ekonomilerinde belirttiği görülen finansal kısıtların ekonomik büyüme üzerindeki etkilerine rağmen, dönemin hükümetlerinin yüksek ekonomik büyümeyi sağlamaya yönelik ısrarı, aslında daha önceki zamanlardan kalan görüş dolayısıyladır.

Dünya ekonomilerinde küreselleşmenin etkisiyle yaşanan dış açılma ve özellikle gelişmekte olan ekonomilerde var olan yüksek ekonomik büyüme arzusunun ekonomilerde çeşitli dağıtımsal etkileri söz konusu olmaktadır. Ticari serbestleşme neticesinde, ülkenin kendi ekonomik öncelikleri dünya öncelikleri ile uyumlu hale getirilmeye ve kaynakların yeniden dağıtımı sağlanmaya çalışıldığından, ticari serbestlik döneminde ekonomi içerisindeki dinamiklerde değişimler yaşanmaktadır.

Bu noktada ticarete-konu-olan faaliyetler önem kazanırken, yurtiçi üretime yönelik ithal ikameci faaliyetler önemini yitirmektedir. Bu durumun da çeşitli ekono-

mik sonuçları olmaktadır. Bu noktada, özellikle 1980'li yıllardan itibaren ticari serbestleşme sürecine giren Türkiye ekonomisinde yaşanan ekonomik ve politik sürece bakıldığında farklı birtakım durumların söz konusu olduğu ve Türkiye ekonomisinde farklı zaman dilimlerinde ekonomik büyümede dalgalanmalar yaşandığı görülmektedir.

Türkiye ekonomisi bu dönemde, finansal istikrarsızlıklar, kronik yüksek enflasyon, cari açık sorunu, sürdürülemez iç borç dinamiği ve yüksek faiz oranları ile baş etmeye çalışmıştır. Aslında genellikle yaşanan sorunlar bulunan ekonomik ve finansal koşullar gözetilmesizin yüksek ekonomik büyümenin sağlanmaya çalışılması nedeniyle oluşmuştur. Bu ekonomik büyüme için gerekli finansman kaynağının bulunmasında yaşanan güçlükler ekonomide çeşitli darboğazlara yol açmış ve zaman zaman ekonomik krizler yaşanmıştır. (1)

Türkiye'de devletin etkinliğinin azaltılması yönündeki politikaların önemli araçlarından biri 1980 sonrasında uygulanmaya başlanan maliye politikası olmuştur. Faiz oranlarının serbestleştirilmesi, döviz kurlarının esnekleştirilmesi, sermaye hareketlerindeki kontrollerin kaldırılması, kamu iktisadi teşebbüslerinin girdi fiyatlarının piyasa seviyesine yaklaştırılması ve özelleştirme söz konusu yeniden yapılanma uygulamalarının başında gelmektedir. Bunların yanında, 1980 yılı sonrasında kamu bütçesi aracılığı ile devletin yaptığı müdahalelerin azaltılması amacıyla, GSYİH içerisinde bütçenin payının düşürüldüğü de gözlemlenmektedir. (2)

Özelleştirme, genelinde olduğu gibi, Türkiye'de de işgücü piyasası üzerinde ücretleri düşürme yönünde etki yaratmaktadır. Kamuya ait işletmelerin özelleştirilmesi, söz konusu özel sektör işverenin ücretleri düşürerek maliyetleri azaltma yoluna gitmesine sebep olmaktadır. Bu bağlamda özelleştirme ile ücret düşüşlerinin en net şekilde izlendiği uygulama, küreselleşme sürecine paralel yaygın olarak görülmeye başlanan taşeronluk uygulaması biçiminde karşımıza çıkmaktadır. Kamu giderlerinin kısılması ve kamu işletmelerinin özelleştirilmesi ile birlikte, öncelikle hizmet sektöründe görülmeye başla-

nan bu uygulama daha sonra üretim sektöründe de sıkça görülmeye başlanan bir uygulama olmuştur. Söz konusu uygulama ile işgücü maliyetlerini azaltmak amacıyla düşük olan ücretlerin daha da düşmesi söz konusu olabilmektedir. (3)

Türkiye’de özelleştirme konusu çeşitli eleştirilerin de getirildiği bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda, kamu aracılığıyla sanayileşme amacından uzaklaşıp, KİT’lerin özel sektör tekeline geçtiği görülmektedir. Ayrıca bununla birlikte işçilerin işten çıkarılmalarının söz konusu olduğu ve çalışanlar üzerinde de sendikasılaşmaları yönünde baskıların olduğu görülmektedir.

Özelleştirme ile birlikte sendikasılaşma arttıkça, işçi ücretlerinin bireyselleşmesi, ücretlerin verimliliğe göre belirlenmesi, diğer bir ifadeyle performansa dayalı ücretlendirme olarak ifade edilen uygulamanın yaygınlaşması da söz konusu olmaya başlamaktadır. Bu durum işçiler arasında rekabeti artırarak, işçilerin olması gerekenden daha fazla bir hızla çalışmasına, bunun bir sonucu olarak da işçi sağlığı ve güvenliğinin tehdit altında olmasına sebep olmaktadır.

Ücret Kavramı ve Tanımı

Ücret kavramı, toplumun değişik kesimleri tarafından farklı şekilde değerlendirilmektedir. Bu nedenle ücret kavramı, ekonomik açıdan “emeğin fiyatı”, sosyal siyaset açısından “işgörenin geçim aracı”, iş hukuku açısından ise “işgörenin fikrî ve bedeni faaliyetlerinin karşılığı” olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca ücret, işletme ve işgören açısından farklı anlamlar ifade etmektedir. İşletme açısından ücret, işgörenlerin performansı ve işletmenin rekabet edebilirliğini arttıran, kalifiye işgücünün işe alınması ve elde tutulmasını sağlayan en büyük gider kalemlerinden bir tanesidir. İşgören açısından ücret, emeğinin karşılığı olarak elde ettiği gelir ve finansal güvenliğinin en büyük kaynağıdır.

Ücret, ödeme biçimindeki farklılıklardan dolayı farklı adlar almaktadır. Aylık olarak ödenmesi nedeniyle “maaş” olarak adlandırılan gelirin, genellikle zihinsel/bedensel bir çalışma ve emek karşılığında ödenmesi nedeniyle ekonomik anlamda ücret sayılması gerekmektedir. Uygulamada “aylık” ya da “maaş” memur-

ların, “ücret” ise, daha çok işçilerin ve özel kesimde çalışanların hizmetleri karşılığında elde ettikleri geliri anlatmak için kullanılmaktadır. Her ikisi de aynı anlama gelmekle birlikte aylık esasa göre yapılan ödemeler “maaş”, “haftalık” ya da saat hesabına göre yapılan

ödemeler “ücret” diye adlandırılır.

Mühendis Ücreti Konusuna Yaklaşım

Mühendisin birinci ve en önemli sorunu olarak belirlenen “Mühendis en başta birey olarak, en az ne kadarlık bir harcama ile yaşamını sürdürebilir?” sorusunun yanıtının bulunması gerekmektedir. Bireyin mesleğine bakılmadan öncelikle insanın yaşaması için gerekli gıda, barınma, giyim vb gereksinimleri karşılamak zorunluluğu ortaya çıkmaktadır.

Mühendisler de eşit işe eşit ücret almalıdır. O zaman tüm işler eşit midir? Ya da hangi işler eşittir? TMMOB ve EMO’nun değişik etkinliklerinde farklı çalışma alanlarında bulunan mühendislerin benzer zorluklar ve benzer yaklaşımlar yapmak durumunda kalması nedeniyle belirli gruplar altında toplanabileceği dolayısıyla da bu gruplar içerisinde mesleğini yerine getirenlerin aynı ücreti almaları gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Bilimsel bir yaklaşımla mühendislerin medeni durumu, çalıştığı/çalışacağı alandaki tecrübesi, çalıştığı kurumun büyüklüğü, yıpranma oranı, çalıştığı/çalışacağı alanın risk faktörü gibi özelliklerin dikkate alınmasının bir zorunluluk olduğu ortaya çıkmaktadır. Gruplamaların ortaya çıkması uzun dönemdir tartışılan ancak tanımını genişletmemiz gereken işleri ve bu işte çalışanların da asgari ücret çalışması içerisinde kendine dayanak bulması zorunlu hale gelmiştir. Bu tür bir metodoloji geliştirilerek üyelerimizin görüşleri ve önerileri alınmalıdır. Bu konuda bir çalışma önümüzdeki aylarda ayrıca yayınlanarak görüşe açılacaktır.

Sektörlere göre Ortalama Brüt Ücret

Odamız tarafından üyelerimizin çalıştıkları sektörlerle göre dağılımı ve ortalama brüt ücretleri (Ocak 2014) için aşağıdaki araştırma çalışması yapılmıştır. Buradan

hareketle benzer işkolları ana başlıklar halinde toplanmış ve buradaki ortalama brüt ücretlerde hesaplanmıştır. Çalışmada SGK brüt ücret tavanı (6360 tl) göz önüne alınarak ortalama ücrette sapmalar olabileceği

İŞKOLU FAALİYETİ	MÜHENDİS SAYISI	ORTALAMA BRÜT KAZANÇ
AR-GE	1157	4,540.66 tl
BAKIM-ONARIM-İŞLETME	861	4,261.38 tl
EĞİTİM	3750	949.80 tl
ELEKTRİK İMALAT	583	4,577.97 tl
ELEKTRİK TESİSAT	12912	2,831.55 tl
ELEKTRİK ÜRETİM-İLETİM-DAĞITIM	1520	4,008.55 tl
ELEKTRİKLİ EV ALETLERİNİN İMALATI	823	3,762.16 tl
ELEKTROMEKANİK İMALAT	774	3,723.95 tl
ELEKTRONİK	297	4,081.64 tl
ELEKTRONİK ONARIM	867	4,213.56 tl
ELEKTRONİK TASARIM	918	4,416.72 tl
MOTORLU TAŞIT İMALATI	568	4,350.73 tl
MÜHENDİSLİK AĞIRLIKLİ İŞLETMELER (SAVUNMA SANAYİ, YAPI DENETİM, PROJE TASARIM OFİSLERİ)	13094	3,313.07 tl
SATIŞ-PAZARLAMA	627	3,818.31 tl
SAVUNMA SANAYİ	580	4,108.09 tl
TELEKOMÜNİKASYON	2748	5,163.51 tl
YAZILIM	2514	4,443.31 tl
YÖNETSEL FAALİYET	708	3,942.90 tl
DİĞER İŞKOLLARI - SINIFLANDIRILMAMIŞ	11676	3,546.21 tl
Genel Toplam	56977	3,390.35 tl

düşünülmelidir.

Tablodan da görüleceği üzere 56977 meslektaşımızın ortalama brüt ücreti 3.390.35 tl olarak gerçekleşmiştir. Bu tutarın yıllık tutar üzerinden yapılan hesaplamada aylık net karşılığı ise 2377 tl olmaktadır. Mühendislik Ağırlıklı İşletmeler (Savunma Sanayi, Yapı Denetim, Proje Tasarım Ofisleri) bölümünde ücretlerin ortalamanın altında olmasının nedeni ise yarı zamanlı çalışma ve buna bağlı olarak primlerin 30 gün üzerinden değil, daha az yatırılmasıdır. Bu durum ortalama ücreti de etkilemektedir. Üniversitelerde, yapı denetim şirketle-

rinde ve şantiyelerde yarı zamanlı çalışan çok sayıda meslektaşımız bulunmaktadır.

Özellikle telekomünikasyon ve elektronik sektöründe ortalama ücretlerin yüksek olduğu ve birçok mühendisin primlerinin SGK Gelir Tavanı olan 6360 tl üzerinden yatırıldığı da göz önüne alınmalıdır.

Sonuç yerine

Çalışmanın daha da genişletilmesi ve belirli bir çerçevede tanımlanabilmesi için çalışmalar devam etmektedir. Yukarıda da açıkladığım üzere ülkede yaşanan özelleştirme, serbestleştirme, özel sektör tekelleri yaratma, taşeronlaştırma ve esnek istihdam politikaları ücretleri doğrudan etkilemektedir. Birçok meslektaşımız TMMOB tarafından 2014 yılı için belirlenen 2800 tl brüt ücretin altında çalışmaktadır. Bu durumun düzeltilmesi için Odamız tarafından bir kampanya devam etmektedir.

Asgari ücret mücadelesinin önündeki engellerden biri de “diploma kiralama”, “belge kullandırma” olarak tabir edilen uygulamalardır. Meslektaşlarımıza yakıştıramadığımız ama hâlihazırda yapılan bu usulsüzlükler üyelerimize vahim sonuçlar (tazminat, ceza davası, sahte mühendisler) doğurabilmesinin yanında ücretlerin düşmesine ve diplomamızın değersizleşmesine yol açmaktadır.

Konunun birçok değişkeni ve çalışma ekonomisi bölümlerini ilgilendiren teorik kısımları bulunmaktadır. Bu nedenle Odamızın konunun ilgilisi akademisyenlerle işbirliği yaparak “Ücret, İstihdam ve Mühendislik” konulu çalıştay/kurultay yapmasında ve sonuçlarının yayın haline getirilmesinde yarar olacağını düşünüyorum.

Kaynakça

- (1) Ticari Serbestlik Döneminde Gelir ve Ücret Eşitsizliği: Türkiye Örneği, Doktora Tezi, Aralık 2012, BAYAR, Ayşe Aylin
- (2) Veli Kargı, H. Yasemin Özügür, “Türkiye’de Küreselleşmenin Vergi Politikaları Üzerine Etkileri 1980-2005 Dönemi”, Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Celal Bayar Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları, C.XIV, Sayı:1, 2007, s. 280.
- (3) İlyas Karabıyık, “Türkiye’de Özelleştirmenin Çalışma Hayatı Üzerine Etkileri”, Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi, Sayı:98, Nisan 2010, (Çevrimiçi) <http://www.eakademi.org/makaleler/ikarabiyik-1.htm>, 10 Nisan 2011.